

Rapport 2012:33

Härlöv 50:53

Särskild arkeologisk undersökning 2010-2011

Ylva Wickberg

sydsvensk
arkeologi

Rapport 2012:33

Härlöv 50:53

Särskild arkeologisk undersökning 2010 - 2011

Ylva Wickberg

Fornlämningsnr: 315
Härlöv 50:53 Kristianstad sn
Kristianstads kommun
Skåne län

Sydsvensk Arkeologi AB

Kristianstad

Box 134

291 22 Kristianstad

Telefon (Regionmuseets växel): 044-13 58 00

Malmö

Erlandsrovägen 5

218 45 Vintrie

www.sydsvenskarkeologi.se

© 2012 Sydsvensk Arkeologi AB

Rapport 2012:33

Omslag: Benartefakt, Fnr 140, verklig storlek 8,8 cm. Foto: Ylva Wickberg.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle.

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	5
Topografi och fornlämningsmiljö	6
Tidigare arkeologiska undersökningar	6
Det aktuella forskningsläget	7
Målsättning	8
Metod	9
Resultat	9
Norra schaktet	11
Södra schaktet	16
Slutsats	18
Referenser	20
Administrativa uppgifter	21
Bilagor	23
Bilaga 1, planer	23
Bilaga 2, foto	29
Bilaga 3, tabeller	32
Bilaga 4, ¹⁴ C-analys	41
Bilaga 5, makrofossilanalys	43

Fig. 1. Kristianstad kommun med Härlöv markerat.

Fig. 2. Läget för undersökningen, de två schakten markerat i rött till vänster i bild.

Sammanfattning

Sydsvensk Arkeologi utförde november 2010 och april 2011 en särskild arkeologisk undersökning inom fastigheten Härlöv 50:53, som berör fornlämning Kristianstad 315. Kristianstad kommun som äger marken planerar exploatering inom fastigheten. Undersökningen påbörjades den 15 november 2010 med att två slutundersökningsytor schaktades fram, arbetet fick dock avbrytas efter bara några dagar eftersom vinterklimat inträdde med snötäcke och tjäle. Vintern blev lång, och först i april var ytan åter åtkomlig. De två schakten hade då stått öppna i 5 månader; utsatta för tjäle, snösmältning och stormvindar. Trots detta kunde undersökningen genomföras, med boplatslämningar från framförallt senneolitikum och äldre bronsålder som resultat. Återfunna anläggningar var i de flesta fall välbevarade, och ett förhållandevis stort fyndmaterial kunde tillvaratas, främst i form av ornerad neolitisk keramik och flintavslag. Bevaringsförhållanden för obränt benmaterial var goda. Anläggningstätheten var störst i det norra schaktet, men ytan var skadad av en stor mängd sandtäktsgröpar från olika tidsperioder. Det innebar att själva anläggningsstrukturerna till stor del var förstörda och svårtolkade.

Inledning

Trakten kring Härlöv är mycket fornlämningsrik, och har undersökts arkeologiskt vid flera tillfällen. Området har varit utsatt för tämligen hård exploatering under senare år, både vad gäller af-färsområden, infrastruktur och stora parkeringsytor. De arkeologiska insatserna har dessvärre inte stått i relation till dessa ingrepp, utan varit små och sporadiska trots den komplexa fornlämningsmiljön i våtmarkslandskapet; förhistoriska boplatslämningar, gravmiljöer, och medeltida bytomt.

Inom Härlöv 50:53 planeras en ändring av detaljplanen så att hela exploateringsytan om cirka 11 000 kvm kommer att bli kvarartersmark. Regionmuseet Kristianstad utförde 1999-2000 en arkeologisk utredning inom del av fastigheten, och en förhistorisk boplats kunde lokaliseras (Kristianstad 315). Våren 2010 gjorde Sydsvensk Arkeologi AB en arkeologisk förundersökning, och det kunde då konstateras att boplatslämningarna utgjordes av kulturlagerrester, stolpburna hus, härdar och gröpar från senneolitikum och järnålder (se Björk 2010).

Länsstyrelsen beslöt om en särskild arkeologisk undersökning av två mindre ytor i fastighetens norra respektive södra del med en sammanlagd yta på cirka 3 300 kvm. Samtliga foton är tagna av Ylva Wickberg.

Topografi och fornlämningsmiljö

Härlövsområdet utgör en del av en flack fullåkersbygd i utkanten av Kristianstad, och ligger på mellan 4-10 m ö h. Fastigheten Härlöv 50:53 ligger omkring 7 m ö h, och är belägen på en tydlig men flack plåtå i ett område av väl-dränerad mark i anslutning till Helgeåns vattensystem. Jordmånen utgörs av fin sand, sandig morän och lera. Plåtån är omgiven av omfattande våtmarksområden, som i stor utsträckning är dränerade och uppodlade i sen tid. Före 1800-talets jordbruksskiftet och 1900-talets bebyggelseexpansion var området inägomark till byn Härlöv, som låg på kanten ned mot de stora våtmarkerna och de säsongsvist övervämmade sankängarna utmed Helgeå (Björk 2010). Idag består en stor del av plåtån av villaområden och handelskedjor med tillhörande stora parkeringsplatser.

Människor har nyttjat Härlövsområdet under förhistorisk tid från åtminstone tidigneolitikum fram till folkvandringstid. Resterna efter deras boplatser har påträffats i samband med olika arkeologiska insatser av varierande omfattning, vilka redovisas i en rapport av Helén Lilja (2007). En av Skånes tydligaste fosfatkoncentrationer – ytmässigt jämförbar med Vä och Uppåkra, återfinns på den centrala delen av Härlövsplåtån och visar på ett mycket intensivt bruk (jfr Arrhenius 1934). Den aktuella undersökningen ligger nära boplatserna Kristianstad 307, och intill boplatserna Kristianstad 305 (belägen åt nordväst) och Kristianstad 313 (norrut). Den senare utgörs av ett brand- och urnegravfält från yngre bronsålder, påträffat vid en förundersökning år 2009 (Lilja 2009). I den östra delen av Härlövsområdet finns Härlövs bytomt, Kristianstad 267, där det gjorts fynd av vikingatida föremål (Dahlén 2000, Kockum 2008). Lämningar från historisk tid i området utgörs av ovannämnda bytomt, en borgkulle (Härlövsborg), Lillöhus och Lillö Kungsgård (Kristianstad 217, 215, 232). Före försvenskningen var Härlöv och Lillö ett starkt adelsfäste (Dahlén 2000, Ödman 1997, 1999).

Tidigare arkeologiska undersökningar

En större sammanhängande utredning genomfördes i Härlövsområdet år 1999-2000. Efter denna följde ytterligare ett tiotal utredningar och förundersökningar samt två slutundersökningar i området (Björk 2010). Baserat på utredningsresultaten från 1999 så utgörs Kristianstad 315 av förhistoriska boplatzlämningar i form av härdar, gropar, stolphål, och möjligen även flatmarksgravar (Lilja 2001).

I den närliggande Kristianstad 305 har det gjorts två slutundersökningar år 2001 och 2008. Man återfann då bland annat en mellan-neolitisk grav, kulturlager, gropar, härdar och hus från

senneolitikum, yngre bronsålder och förromersk järnålder, samt brunnar från senneolitikum till förromersk/romersk järnålder (Lilja 2007, Björk & Wilhelmson 2009). År 2009 gjordes en förundersökning i den västra delen av RAÄ 305, med bland annat ett gravfält från yngre bronsålder och en bronsmejsel från bronsålderns period 4-5 som resultat (RAÄ 312: Lilja 2009).

Anmärkningsvärt är den fullständiga avsaknaden av monumentala gravar i området, såväl idag som på äldre kartmaterial. Det finns heller inga belägg för att det funnits storgårdar i området - trots den tydliga stormannaprägel som finns under medeltid (Björk 2010). Bortsett från källkritiska aspekter och utifrån nuvarande kunskapsläge, tyder detta på att befolkningen vid de stora våtmarkerna inte byggde monumentala gravar eller storgårdar (Björk & Lilja 2009).

Förundersökningen

Vid förundersökningen av Härlöv 50:53 2010 drogs fyra sökschakt med en sammanlagd längd av 228 m, samt två utvidgningar om vardera cirka 90 m². I schakten påträffades ett 60-tal anläggningar i form av stolphål, gropar, härdar och en ränna, samt mindre områden med kulturlager på sex olika ytor (Björk 2010). I exploateringsområdets norra del konstaterades omfattande recenta störningar som tolkades höra samman med en närbelägen, igenfylld gammal grustäkt. Exploateringsområdets sydöstra hörn var påtagligt fritt från lämningar i både utrednings- och förundersökningsschakt (se fig. 3). Totalt undersöktes elva anläggningar och tre kvadratmeterstora rutor kulturlager. Anläggningarna och lagren var överlag relativt välbevarade och flera innehöll material av flinta, keramik, bränd lera och träkol (Björk 2010).

Lämningarna kunde dateras via två ¹⁴C-prov till senneolitikum och folkvandringstid-vendeltid, samt via fyndmaterial också till bronsålder och äldre järnålder. Några av de stolphål som undersöktes tolkades som ingående i ett långhus, och indikationer på ytterligare ett par huslämningar kunde konstateras.

Det aktuella forskningsläget

Boplatslämningar från senneolitikum och äldre bronsålder har varit tämligen svagt representerade i de senaste årtiondenas uppdragsarkeologi i nordöstra Skåne. På senare år har bilden dock klarnat mer och mer (Edring 2005, Artursson & Björk 2007, Björk & Lilja 2009). Bebyggelsen har tidigt koncentrerats till Kristianstadsslätten och vissa vattendrag. De områden som togs i anspråk under loppet av neolitikum och äldre bronsålder fortsatte att vara de viktigaste och tätast befolkade under resten

Fig. 3. Fornlämningar från senneolitikum till mellersta järnålder kring det centrala vattensystemet på Kristianstadsslätten. Kartan visar boplatser (hussymbol), gravar (svart punkt), bronsfynd (vit punkt) och offerfynd i våtmarksmiljö (stjärna). Vattennivån är 2,5 m över dagens, för att illustrera förhållandena kring senneolitikum/äldre bronsålder. Efter Björk & Lilja 2009.

av bronsåldern och den äldre järnåldern. Det finns en påtaglig stabilitet i bebyggelsen från omkring 2000 f.Kr. till omkring 400 e.Kr. Under hela denna period skedde en viss expansion ut i ytterområdena, men framför allt tycks det ha skett en inre expansion, som innebar att de redan bebodda områdena blev allt mer intensivt utnyttjade (Björk & Wrang 1998).

I samband med Kristianstads expansion de senaste årtiondena, har också den förhistoriska bebyggelsen vid våtmarkerna kring Araslövssjön och Hammarsjön kommit att bli något bättre kartlagd. Boplatzlämningar från senneolitikum och äldre bronsålder är dock svagt representerade i materialet, både från dessa områden som hela nordöstra Skåne. Avsaknaden av monumentala gravar och storgårdar i Härlovområdet kan ha sin grund i sociala förhållanden och lokal kulturell identitet (Björk & Lilja 2009). Då det endast är små ytor som undersökts, och en hård prioritering ligger bakom vilka områden som undersökts, kan dock denna bild vara missvisande (Lilja 2007). Ett annat källkritiskt problem är det intensiva jordbruket som förändrat och förstört en hel del fornlämningar under de senaste 200 åren.

Målsättning

Projektets övergripande teoretiska utgångspunkt är det särpräglade våtmarkslandskapets bebyggelsehistoria i nordöstra Skåne. Bruket av och anpassningen till det lokala landskapet speglar socioekonomisk organisation och sociala strategier. En studie av det lokala landskapet, förankrat i en bredare forskningsdiskussion, kan användas för att nyansera slutsatserna om hur lokal-

samhället varit organiserat och förändrats över tid. Det anges ovan att boplatzlämningar från senneolitikum och äldre bronsålder är svagt representerade i de senaste årtiondenas uppdragsarkeologi i nordöstra Skåne. Inom exploateringsområdet bedömdes efter förundersökningens resultat att det fanns lämningar med god potential till ökad kunskap om boplatzlämningar från dessa tidsperioder, med avseende på bl.a. byggnadstradition, boplatsoch gårdsstruktur.

Målsättningen med undersökningen var att finna svar till tre övergripande frågor:

- Boplatsens organisation med utgångspunkt i den rumsliga fördelningen av långhus, gropar och kulturlager.
- Boplatsens varaktighet. Etablering, kontinuitet eller diskontinuitet, upphörande/omlokalisering.
- De folkvandringstida-vendeltida lämningarnas karaktär; är de spår av bosättning eller perifera aktiviteter?

Metod

De två undersökningsytorna schaktades av med grävmaskin i mitten av november 2010, och framkomna anläggningar rensades och inmätningens arbetet med totalstation påbörjades. I södra området finrensades ytor kring husområde 5 och 6 (bilaga 1, plan 3). På grund av ett hastigt uppkommet vinterklimat kunde endast en liten del av anläggningarna mätas in då ytorna var nyschaktade; flertalet mättes istället in först i april 2011.

Ett urval av anläggningar och lagerytor undersöktes med skärlev och spade. De områden som bedömdes ha bäst förutsättningar för att hysa huslämningar finrensades med skyffel och fyllhammare. Undersökta anläggningar och lager dokumenterades med handritning av sektion, digitalt fotografi samt textbeskrivning. En översiktlig metalldetektering gjordes av större anläggningar och lager.

Resultat

Vid undersökningen avbanades två ytor om sammanlagt 3151 m². 567 anläggningar mättes in: 55 gropar, 6 härdar, 6 kulturlager, 3 lager, 6 rännor, 76 sandtäktsgropar (75 i norra schaktet och 1 i södra schaktet), samt 405 stolphål. Av dessa undersöktes 64 anläggningar, och cirka 2 m³ kulturlager (varav cirka 1,5 m³ i den försänkta golvdelen i Hus 2). Rensningsarbetet tog mycket fälttid i anspråk.

Resultaten av undersökningen påverkades i mycket hög grad av väderleken och årstiden då den påbörjades. Grävstarten var den 15 november 2010, och efter tre-fyra dagar sjönk temperaturen

till minusgrader; markytan frös och rensningsarbete var omöjligt. Samtidigt föll snö som snabbt täckte schakten (se fig. 4). Undersökningen avbröts med förhoppning om att vädret skulle slå om till plusgrader, men efter omkring 10 dagars stabilt vinterklimat avbröts grävningen för vintern. 11 april 2011 kunde undersökningen fortsätta; de sandiga ytorna hade då varit utsatta för tjäle och tjällossning, snötäcke och snösmältning, samt en därpå följande stormvecka (se fig. 5).

Fig. 4. Nyschaktad yta november 2010. Marken var frusen och snön på väg att lägga sig. Foto fr N.

Fig. 5. Samma yta i april 2011, sandtäcker, stolphål och gropar "står" upp ur den lösa sanden. Det underlättade framrensning av återstoden av lämningarna, svagare anläggningar har förstörts. Foto fr N.

Eftersom endast en liten del av anläggningarna hann mätas in före vinteruppehållet, är det okänt hur många av dem som gått förlorade. Flera tydliga stolphålsstrukturer som syntes vid framschaktningen gick inte att återfinna. En effekt av att den lösa sanden blåst bort i vårstormen var att en del stolphål samtidigt blåst fram; det mer humösa innehållet hade stått sig bättre mot vinden. Det var ett slags "negativ" av en undersökningsyta med stolphål som stod upp ur sterilen. De stolphål som varit

grunda eller haft en lösare fyllning var dock till stor del utplånade. Sandtäkter och större gropar var välbevarade. Även om väderomständigheterna påverkat undersökningens resultat till det sämre, så kan ändå fornlämningens status sammanfattas som välbevarad: Framkomna och undersökta anläggningar var i de flesta fall mycket välbevarade, många var fyndförande och både benmaterial och keramik hade bevarats förhållandevis väl. Sanden var lättrensad och lättgrävd. De många sandtäkterna från historisk tid hade skadat anläggningsstrukturerna kraftigt, främst i det norra schaktet.

Norra schaktet

Inom det norra schaktet banades 1528 m² matjord av. Området var kraftigt skadat av sandtäkt, vilket var känt sedan förundersökningen. Flera av sandtäktsgroparna hängde samman i större system, och täckte stora ytor. Mellan dem fanns många välbevarade stolphål och gropar. Vid den inledande framschaktningen kunde flera troliga husstrukturer konstateras, de var dock mycket svårlokaliserade efter vinteruppehållet då många stolphål försvunnit – antingen blåst bort eller täckts över. De husområden där det bedömdes finnas störst möjlighet att strukturerna bevarats finrensades. En tendens inom schaktet var att anläggnings-tätheten var störst i östra delen medan den glesnade mot väster. Inom schaktet fanns också flera tunna, kulturpåverkade lagerres-ter (se bilaga 1, plan 2).

Sandtäkterna

Norra schaktet hade intensiva spår efter sandtäkt i form av en mängd täktgropar. De var olika stora, men de flesta hade ett likartat djup; provstickning med geologspjut gav 20-40 cm från schaktad yta. Några av dem har förmodligen ett större djup än så, det gick dessvärre inte att sticka djupare i det kompakta igenfyllnadsmaterialet. Täkten har skett under olika tidsperioder; de hade en något varierande form, fyllning och fyndsammansättning. En del hade rektangulära, kantiga ofta rätvinkliga ytformer samt en ljus och delvis spräcklig humös fyllning. De innehöll både förhistoriska fynd och mer sentida fynd såsom glas, tegel, keramikskärvor samt kritpipsdelar. I flera fall kunde de senare fyndmaterialet ungefärligt dateras till 1700-, 1800- och 1900-tal. De täktgropar som kan räknas till denna kategori utifrån form och fyllning är överrepresenterade i västra delen av schaktet.

En annan grupp av täktgropar hade ett mer handgrävt utseende med rundad ytform och mer homogent mörkbrun humös fyllning. Även dessa innehöll förutom förhistoriskt material också glas, keramik och tegelskärvor. Denna grupp av sandtäkter tolkas som äldre än de ovan beskrivna, kanske går de ner i 1600-tal eller ännu längre. De kan ha att göra med någon byggfas i byn

då man behövt stora mängder sand, eller kanske med etablerandet av Kristianstad. Två av dessa täktgropar innehöll hästskelett i anatomisk position, båda saknade kranium. I Härlövsområdet har det hittats förhållandevis många hästskelett, vilket skulle kunna ha med skånska krigens att göra (Kockum 2010, muntl. medd.).

Fig. 6. Norra schaktet i november 2010, nyframschaktat och före vinterklimat. Sandtäckerna gör att ytan liknar ett stort lapptäcke. Foto fr S.

Husområde 1

Nära den norra schaktväggen lokaliserades vid schaktningstillfället en huslämning bestående av en linje takbärare i Ö-V riktning. På grund av de många sandtäktsgroparna gick det inte att utröna om det funnits par till dessa, trots ytrensning. Lämningen blev inte inmätt vid första undersökningstillfället, och vid det andra var strukturen än mer utplånad; men ett antal stolphål efter möjliga takbärare och väggstolpar tolkas som hörande till huslämningen (se bilaga 1, plan 2). Preliminär datering, och om det varit ett två- eller treskeppigt hus går inte att fastställa. Kvarvarande stolphål ger strukturen en ungefärlig längd av 12 m och en bredd av cirka 6 m.

Husområde 2

Vid schaktningstillfället återfanns en rad av takbärare i Ö-V riktning, och i dess östra del fanns rester av ett kulturlager (L4905). Detta lager påträffades även vid förundersökningen då en meterstor ruta undersöktes (Björk 2010). I ytan av en takbärare (AS4790) återfanns en keramikskärva från ett kraftigt kärl med vulst vid mynningen, som dateras till senneolitikum eller äldre bronsålder (F31, se fig 10). Lämningen tolkas vara efter ett tvåskeppigt hus, och lagret som ett försänkt golvlager då det är relaterat i form och sträckning. Huslämningen mättes inte in vid första undersökningen. AL 4905 hade klarat vinteruppehållet ganska väl, medan stolphålen efter takbärarna tagit en del skada. En rad mindre stolphål i norra delen av kontexten tolkas

som en möjlig väggrest, men södra delen av husområdet var kraftigt skadat efter vintern, något enstaka stolphål kan höra till lämningen (se bilaga 1, plan 4).

Fig. 7. Husområde 2. AL4905 undersöks med hjälp av grävnheter. Observera djupet på den grävda rutan till höger i bild. I bakgrunden det svaga höjdläget där man vid förundersökning funnit urnegravar och en bronsmejsel per IV-V (Lilja 2009).

Konstruktion

Huslämningen består förutom av AL 4905 som representerar ett försänkt golv, också av tre regelbundet placerade stolphål efter takbärare med 4 m avstånd (cc), samt däremellan 3 mindre stolphål med cirka 4 m avstånd. De senare kan representera en ombyggnad eller förstärkning av takkonstruktionen. Avståndet till den möjliga norrväggen är 2,5 m vilket skulle ge ett minst 5 m brett hus, och längden har varit minst 18 m (avstånd mellan västligaste stolphålet och östligaste kanten av L4905).

L4905

Golvlagret, AL4905, var mörkbrunt, fyndförande, och delvis skadat av tåkten. Det liknade en pepparkaksdeg med urtagna kakor bestående av sandtäktsgruppar. Lagret kom efter undersökning att tolkas som igenfyllnadsmassor av ett försänkt golv. Dess största ytstorlek var 7,90 m i Ö-V riktning och 5,50 till 6,20 m i N-S. Dess största djup var 60 cm.

Efter att husområdet finrensats undersöktes två meterstora grävnheter i lagret där det var faktiskt möjligt att placera dem. Den i norra kanten (G5428), hade ett djup på 10-18 cm, och var djupast åt söder. Den andra, placerad mer centralt i lagret (G5425), blev cirka 60 cm djup. Två stora stenar fanns i södra och östra kanten grävnheten, ca 0,3x0,4 m stora. Inga stolphål återfanns inom grävnheten, men stenarna kan ha haft en stöttande funktion till en stolpe som stått söder eller sydost om dem. Ytterligare en grävnhet lades som en 30-50 cm bred sektion mellan täktgrupparna där lagret var orört. Det försänkta golvet hade brant

sluttande nedgrävningskant och flat botten. Dess största djup var cirka 60 cm. En sektion lades även från Ö kanten fram till G5425 (se bilaga 2, foto 4). Nedgrävningskanten var flack och botten närmare centrum delvis mycket gropig. Sandtäkterna kring grävheterna hade ett djup på cirka 0,35 - 0,4 m.

Det tillvaratagna fyndmaterialet i grävheterna utgörs av slagen flinta, några skrapor, en kniv, bränt och obränt ben samt keramikskärvor. Den daterbara keramiken kan bestämmas till både tidig/mellanneolitikum och till senneolitikum/äldre bronsålder, med tyngdpunkt på den senare. Bland fynden utmärker sig ett benföremål som genomborrats på två ställen i ena änden, det ena hålet är välbevarat och det andra anas i kanten (F 140, se fig. 11). Föremålet har en egg som är nött på ena sidan, och kan ha använts som kniv, skrapa eller puts/polerredskap. Det påminner om ett benredskap daterat till neolitikum som hittades vid en undersökning av en fiskeplats i Gälds Köpinge (Edring 2005).

Fyllningen i det försänkta golvet bestod av mörkbrun humös sand med ett sotigare ytskikt på cirka 0,02-0,1 m tjocklek. Fyndsammansättningen i dessa två lager var lika, och bör representera avsatt lager och/eller nedrasade kringliggande lager. Nedgrävningskanten mättes in som ett inre mått, och hade en storlek på 5,1 m längd och 3,40 m bredd. Då det rörde sig om så stora fyllningsvolymmer och tidsbristen var svår, kunde ytterligare ytor inte tas upp. Troligtvis skulle en stor del av det försänkta golvet samt ytterligare stolphål kunnat återfinnas under sandtäktsgröparna.

Analys och datering

Makrofossilanalys gjordes av floterade jordprov från AL 4905, AS 4790 samt ett stolphål som överlagrades av AL 4905, AS 7041. I det sistnämnda återfanns inget daterbart material, men däremot i de övriga två: I AS 4790 påträffades förkolnat hasselnötskal samt träkol från björk och ek, och i AL 4905 påträffades förkolnat skalkorn samt träkol från björk, ek och vide. Material för ¹⁴C-analys togs från hasselnöt och skalkorn då de hade lägst egenålder. ¹⁴C-analysen gav en datering mellan sen SN2 och äldre bronsålderns per I (AS4790=UGAMS10877, AL4905=UGAMS10874), mest sannolikt till omkring 1740-1660 f.Kr. (se bilaga 4).

Husområde 3

Strax öster om husområde 2 återfanns ytterligare en stolphålsstruktur som bildade en avlång rektangulär (se bilaga 1, plan 4). Strukturen var mycket skadad av sandtäkt. Några av stolphålen undersöktes men var endast 0,08 till 0,14 m djupa. I centrala delen av strukturen fanns några gropar. I en stor sandtäkt åter-

Fig. 10. F 31, påträffat i AS 4790.

Fig. 11. F140, påträffat i AL 4905.

Fig. 8. F 68 påträffad i takbärare 2742.

Fig. 9. AS 2742 fr Ö.

fanns en bränd skaftdel av lansettformad dolk (F 120). Lämnningen tolkas som en möjlig husstruktur.

Husområde 4

I östra delen av schaktet fanns ett antal välbevarade delvis fyndförande stolphål. Flera var mycket djupa och kraftigt sten-skodda, det kraftigaste, AS2732, var cirka 40 cm i diameter och över 70 cm djupt. En rad av takbärare samt två vägglinjer i Ö-V riktning kunde urskiljas, de hade regelbundet avstånd och likartad form och fyllning (se bilaga 1, plan 4). Avståndet mellan takbärarna var 4,8 m cc, och mellan dem och vägglinjerna cirka 2,5-3 m vilket ger en minsta bredd av 5-6 m. Huslämnningen kunde följas till en längd av omkring 17 m åt väster, och i öster skärs den av schaktkanten. En tendens finns till en rundad västgavel, men på grund av täktgropar och problemen i samband med vinteruppehållet kan inget sägas med säkerhet. En härd i västra delen skulle kunna vara samtida. I ett av stolphålen efter takbärare (AS2742) återfanns en flathuggen pilspets med tendens till urnupen bas; från senneolitikum eller äldre bronsålder (se fig. 8). Resultaten från förundersökningen kompletterar strukturen i form av ytterligare stolphål från södra vägglinjen, samt en kulturlagerrest som kan höra till huset.

Det fanns fler välbevarade och kraftiga stolphål både inom huslämnningen och strax söder om den. De kan ha utgjort delar av inre konstruktioner, ombyggnadsfaser eller hört till helt andra byggnader. På grund av de många sandtäckerna, effekterna av vinteruppehållet samt tidsbristen fanns inte möjlighet att utröna detta.

Analys och datering

Jordprov från två stolphål, AS 2732 och AS 2742 skickades för makrofossilanalys, men de innehöll dessvärre för små mängder för datering (bilaga 5). Pilspetsen ger en indikation till en datering till senneolitikum eller äldre bronsålder, åtminstone bör det inte vara äldre än så. Den tváskeppiga strukturen stöder detta.

Mellanneolitiska fynd

Strax öster om husområde 2 fanns en avlång, tämligen djup grop, AG 7167 (se bilaga 1, plan 4). Den var omkring 4,5 m lång och 1,3 m bred i N-S riktning. Nedgrävningskanterna i norr och söder var flacka, medan långsidorna kraftigt branta. Den djupaste centrala delen var cirka 0,54 m djup. Anläggningen innehöll skärvor av kamstämpelorerad keramik samt obrända djurben. Den kamstämpelorerade keramiken kan dateras till mellanneolitikum och troligen till stridsyxekultur. En del av keramikskärvorna har en enkel mynningsornering och kan dateras till TN eller tidig MN. Anläggningen kan vara del av ett gropsystem eller ingå i en huskonstruktion. Det fanns fler rän-

nor, gropar och lagerrester i närområdet, samt fina stolphål. Beröende på omständigheterna kunde inga tydliga strukturer återfinnas.

Rituella handlingar

I ytan på en sandtäkt (A5948) i NÖ delen av schaktet återfanns skaftdelen på en bränd troligtvis lansettformig flintdolk, (F120 se fig. 12). Dess fyndplats är sekundär, men de massor som fyllt igen täktgropen bör ha kommit från dess absoluta närhet. Dolken kan ha ingått som gravgåva i en grav som odlats bort, fast dess brända skick indikerar att det kan vara rester efter en rituell handling. I flera anläggningar och sandtäkter finns fler kraftigt brända flintor, sammantaget är en relativt stor del av flintmaterialet bränt och av sydkandinaviskt ursprung. Det kan vara spår efter rituella handlingar.

Övriga anläggningar

Inom schaktet fanns grupper av stolphål, små kulturlagerrester samt större och mindre gropar. Dessa kunde inte knytas till några inbördes strukturer, men fyndmaterialet är övervägande neolitiskt och möjligen äldre bronsålder. Inga fynd eller anläggningar kunde knytas till yngre bronsålder eller järnålder, förutom en skärva som möjligen skulle kunna vara äldre svartgods. En ¹⁴C datering från en härd från förundersökningen gav en datering till folkvandringstid tidig vendeltid, men inga ytterligare indikationer på tidsperioden återfanns.

Södra schaktet

Inom det södra schaktet banades 1623 m² matjord av. Inom ytan återfanns endast en sandtäktsgrop. Sterilen i södra delen av schaktet gick mot silt och lera, och där fanns en del dräneringsdiken. Det var en betydligt blötare miljö än övriga ytor, och kan förklara frånvaro av huslämningar. I östra delen av planerat undersökningsområde fanns en nyligen installerad elcentral, vilket innebar att omkring 60m² förstörts av kabelgrävning och bygge. Framkomna anläggningar var centrerade till norra och västra delen av schaktet, och efter överläggning med länsstyrelsen gjordes en omprioritering av undersökningsytan; att släppa den södra delen av planerat undersökningsområde och istället utvidga det något mot norr. Två husområden inom schaktet lokaliserades (se bilaga 1, plan 3). Endast ett fåtal fynd tillvaratogs inom ytan, de flesta som ytfynd efter schaktning. Fynden utgjordes av flinta och keramikskärvor som endast kan dateras till förhistorisk tid.

Husområde 5

Vid förundersökningen undersöktes en del av en ränna som innehöll ett stolphål. Tillsammans med en lagerrest och spridda

Fig. 12. F 120, påträffad i A 5948

stolphål tolkades det som ett gårdsläge; en ^{14}C analys daterade det till senneolitikum, tidig SN 1 (2350-2200 f.Kr., Björk 2010) Vid den inledande schaktningen finrensades ytan, och en stor del av framkomna anläggningar hann mätas in före vinteruppehållet. Resultatet blev två i längdriktning på varandra följande rännor eller långsmala gropar, de hade mycket likartad fyllning och ytförm. Kring dessa fanns ett antal stolphål som tycktes välbevarade och möjligen husrelaterade. Någon tydlig struktur kan inte iakttagas. Strax norr om fanns en tunn lagerrest, AL 1217, del av samma lager som lokaliserats vid förundersökningen.

Lager 1217 undersöktes vid slutundersökningen extensivt genom ytinventering och genomgrävning med fyllhammare och skårslev. Lagret var 2-6 cm tjockt, bestod av brun sand, och en keramikskärva och tre flintavslag tillvaratogs. Det tolkas som en lagerrest i naturlig svacka, inga anläggningar påträffades i eller under det.

Rännorna/groparna kan mycket väl ha utgjort en del av en huskonstruktion, men trots finrensning kunde ingen tydlig husstruktur i deras närhet återfinnas. Anläggningarna undersöktes till 25 %, inga fynd påträffades. Den västra var 0,46 m dj (AG 1032) och den östra 0,36 m djup (AG 1061), fyllningen utgjordes av gråbrun sand.

Husområde 6

Denna yta finrensades och dokumenterades med totalstation i samband med den inledande schaktningen i november 2010. Det återfanns många tydliga stolphål och gropar som låg i Ö-V riktning (se bilaga 1, plan 5). Inga sandtäcker fanns inom området, men i NV delen saknades ändå stolphål; det kan bero på att ett av utredningsschakten dragits över ytan och/eller på förändringar av den ursprungliga topografin genom senare tiders uppodling. I utredningsschaktet fanns några stolphål som troligtvis hört till huslämningen (se Lilja 2007). Huslämningen är förmodligen rester efter en tvåskeppig konstruktion, eventuellt med flera faser eller ombyggnader. Efter vinteruppehållet var ytan kraftigt översandad och anläggningspinnarna borta. Det fanns inte tid att åter rensa fram hela lämningen utan de identifierbara stolphålen fick undersökas. Några av stolphålen hade hunnit undersökas före vinteruppehållet.

Analys och datering

Makrofossil- och ^{14}C -analys gjordes i två stolphål som bedömdes vara efter takbärare, AS 689 och AS 737. Makrofossilanalysen visade på förkolnad säd, hasselnötsskal samt träkol av ek. ^{14}C -analysen gjordes på frö och nötskal då de har lägst egenålder. De gav en tämligen enhetlig datering till äldre bronsålderns per I, sannolikt till mellan 1690-1630 f.Kr. (se bilaga 4, AS 689

= UGAMS10875, AS 737 = UGAMS 10876). Ytterligare två stolphål ingick i makrofossilanalysen, men de innehöll inget eller mycket litet kolmaterial som inte räckte för fortsatt analys (AS 509 och AS 564, se bilaga 5).

Slutsats

Inom slutundersökningsytorna kunde 6 olika husområden definieras, mer eller mindre välbevarade. Huskonstruktionerna har troligast varit tvåskeppiga, och en huslämning hade en försänkt golvdal i öster. Det norra schaktet som också hade högsta läget innehöll flest anläggningar, fynd, huslämningar samt sandtäktgropar. Sterilen utgjordes av fin och lättgrävd sand, vilket troligen lockat till både förhistorisk bosättning och till historisk sandtäkt. Det södra schaktet var mindre skadat av täkt och vinteruppehåll; förmodligen beroende på att sterilen bestod av silt som gick mot lera. Det påträffades färre anläggningar och ett mycket mindre fyndmaterial inom ytan.

Tyngpunkten i dateringen av boplatsen ligger i senneolitikum och äldre bronsålder, grundat på fynd, huskonstruktioner och ¹⁴C-analys. Det finns även fynd och anläggningar från tidig- och mellanneolitikum samt folkvandringstid. De tidig/mellanneolitiska fynden utgörs av ornerad keramik från dels en grop, dels uppblandat med yngre material i andra anläggningar. Från förundersökningen finns två ¹⁴C-dateringar, den ena daterar en ränna/grop inom husområde 5 i södra schaktet till tidig SN 1, den andra en härd i Norra schaktet till folkvandringstid-vendeltid (2350-2200 f.Kr.) (Björk 2010). Keramikmaterialet var till stor del grovt magrad, och magringen utgjordes i många fall av krossad kvartsit. Många skärvor är tjockväggiga och visar att kärnen haft tjock botten. Flintmaterialet utgörs av dels Kristianstadflinta som är grovt slagen, och en hel del sydsandinavisk flinta där en hel del av materialet är bränt eller patinerat.

Sammantaget indikerar dateringarna en bosättningskontinuitet från SN1 till bronsålder per I. De två ¹⁴C-daterade huslämningarna ligger nära varandra i ålder och kan ha varit samtida (Huslämning 2; 1740-1660 f.Kr, Huslämning 6; 1690-1630 f.Kr.). Huslämning 4 indikerar en datering till SN/äldre bronsålder genom tvåskeppig struktur och fynd av pilspets i takbärare. Deponering av pilspetsar och andra eggverktyg är sannolikt en medveten handling då sådana deponeringar är kända från många tidsperioder. Pilspetsen kan också vara äldre än huslämningen. Bebyggelsen tycks ha varit ganska väl samlad, kanske byliknande med flera gårdar. Det kan också ha varit en lite större gård med olika byggnadsfaser.

Huslämningarna 2 - 4 i Norra schaktet har ungefär samma orientering VNV-OSO. Det kan tyda på en rent praktisk orsak som topografi, det kan tyda på att husen relaterat till något nu försvunnet såsom en väg. Det kan också betyda att de relaterat till varandra i tid; att de varit samtida eller avlöst varandra. Det kan också handla om boningshus och uthus. Huslämning 4 är den enda som har en möjlig samtida härd vilket brukar tolkas som boningshus, och fynd av obestämt korn i Huslämning 6 kan indikera att det varit ett boningshus. Hur bosättningens rumsliga organisation sett ut är svårbesvarad. Flera huslämningar är svårbestämbara vad gäller konstruktion och storlek, aktivitetsytorna tycks vara söndergrävda av sandtäkter. Dock har aktiviteterna koncentrerats till de sandiga, lättgrävda och lite högre partiet i norra schaktet.

De folkvandringstida/vendeltida lämningarna gick inte att spåra i vare sig strukturer eller fyndmaterial. Den daterade härden bör visa på en perifer aktivitet, även om det kan gömma sig någon husstruktur bland stolphålen från denna tid. I fyndmaterialet finns inga direkta spår efter perioden, vilket borde varit fallet om det varit en boplats.

Bortsett från senare tiders sandtäkt, och den tidiga vintern som framtvungade ett längre uppehåll i ett kritiskt läge (nyschaktat men inte inmätt), visade sig lämningarna vara mycket välbevarade och fyndförande, även vad gäller obränt benmaterial. Undersökningen har resulterat i flera husstrukturer från en närmast anonym tidsperiod. De kommer att kunna användas som referensmaterial till fortsatta analyser av både Härlövplatåns och Kristianstadsslättens bebyggelsehistoria. Resultaten visar också på fortsatt god arkeologisk potential i närområdet vad gäller bevaringsförhållanden.

Härlövsområdet är ett av kommunens större framtida utbyggnadsområden. Resultaten från Härlöv 50:53 är, trots dess skadestatus, mycket goda. Det visar att det funnits en boplats från sen SN till äldre bronsålder med flera byggnader representerade, lämningar från en tidsperiod som är nästintill osynlig i det nuvarande arkeologiska källmaterialet i nordöstra Skåne.

Referenser

- Artursson, M & Björk, T. 2007. Vätland – Ett vattenrike. Tankar kring en bronsåldersbygd 2300-500 f.Kr. Artursson, M. (red.). *Vägar till Vätland*. En bronsåldersbygd i nordöstra Skåne 2300–500 f.Kr. Stockholm: Riksantikvarieämbetet & Regionmuseet Kristianstad.
- Björk, T. 2008. *Gårdarna vid Ringelikors*. Arkeologisk förundersökning 2008. Regionmuseet Kristianstad rapport 2008:86.
- Björk, T. *Härlöv 50:53*. Arkeologisk förundersökning 2010. Sydsvensk Arkeologi AB rapport 2010:14.
- Björk, T. & Lilja, H. 2009. Vid vattnet. Om den förhistoriska bebyggelsen i Kristianstads närhet. *Föreningen Gamla Christianstad årsskrift 2009*. Kristianstad.
- Björk, T. & Wilhelmson, H. 2009. *Yxor och brunnar i Härlöv*. Arkeologisk undersökning 2008. Regionmuseet Kristianstad rapport 2009:32.
- Björk, T. & Wrang, S. 1998. Åkerbruk och kult. En introduktion till fornlämningarna längs Linderödsåsen. *Gärds härads hembygdsförenings årsbok 1998*.
- Dahlén, J. 2000. *Arkeologiska förundersökningar 1999 – 2000*, Skåne, Kristianstads kommun, Norra Åsum socken, Härlöv 50:27, 50:39 m.fl. Regionmuseet Kristianstad rapport 2000:19.
- Edring, A. 2005. *En förhistorisk fiskeplats vid Vramsån, Gärds Köping*. Arkeologisk förundersökning och slutundersökning, 1997. Arkeologisk förundersökning, 1999. Regionmuseet Kristianstad rapport 2005: 124.
- Edring, A. 2005. *Berget i backens skugga*. Det sociala landskapet på Kristianstadsslätten under tidig- och mellan-neolitikum. University of Lund, Institute of Archaeology. Report Series No. 94. Kristianstad.
- Kockum, J. 2008. *Härlöv 50:27 & 50:53*. Arkeologisk förundersökning 2008. Regionmuseet Kristianstad rapport 2008:36.
- Lilja, H. 2007. *Härlövs industriområde – boplatzlämningar och grav*. Utredningar, förundersökningar och slutundersökningar 1999 – 2005, Kristianstad (tidigare Norra Åsum sn), Kristianstads kommun, Skåne län. Regionmuseet Kristianstad rapport 2007:10.
- Lilja, H. 2009. *Flatmarksgravar och boplatzlämningar i Härlöv*. Förundersökning 2009, Härlöv 50:61. Regionmuseet Kristianstad rapport 2009:56.
- Ödman, A. 1997. Härlövsborg. *Föreningen Gamla Christianstad årsskrift 1997*. Kristianstad.
- 1999. Norra Åsum, Härlöv och Lillö gård, borg och slott. *Föreningen Gamla Christianstad årsskrift 1999*. Kristianstad.

Muntligt meddelande:

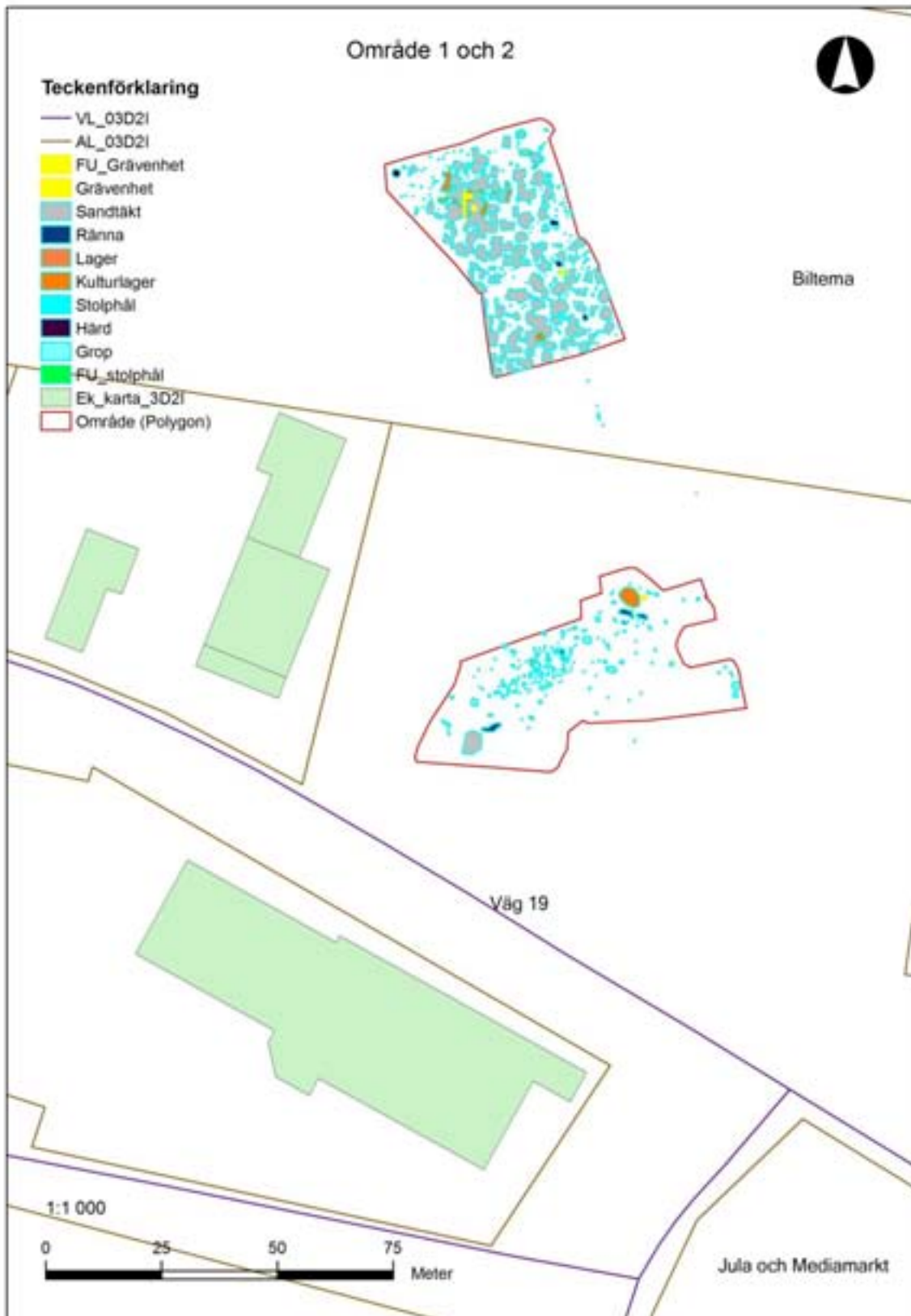
Kockum, J. 2010. Sydsvensk Arkeologi AB, Kristianstad

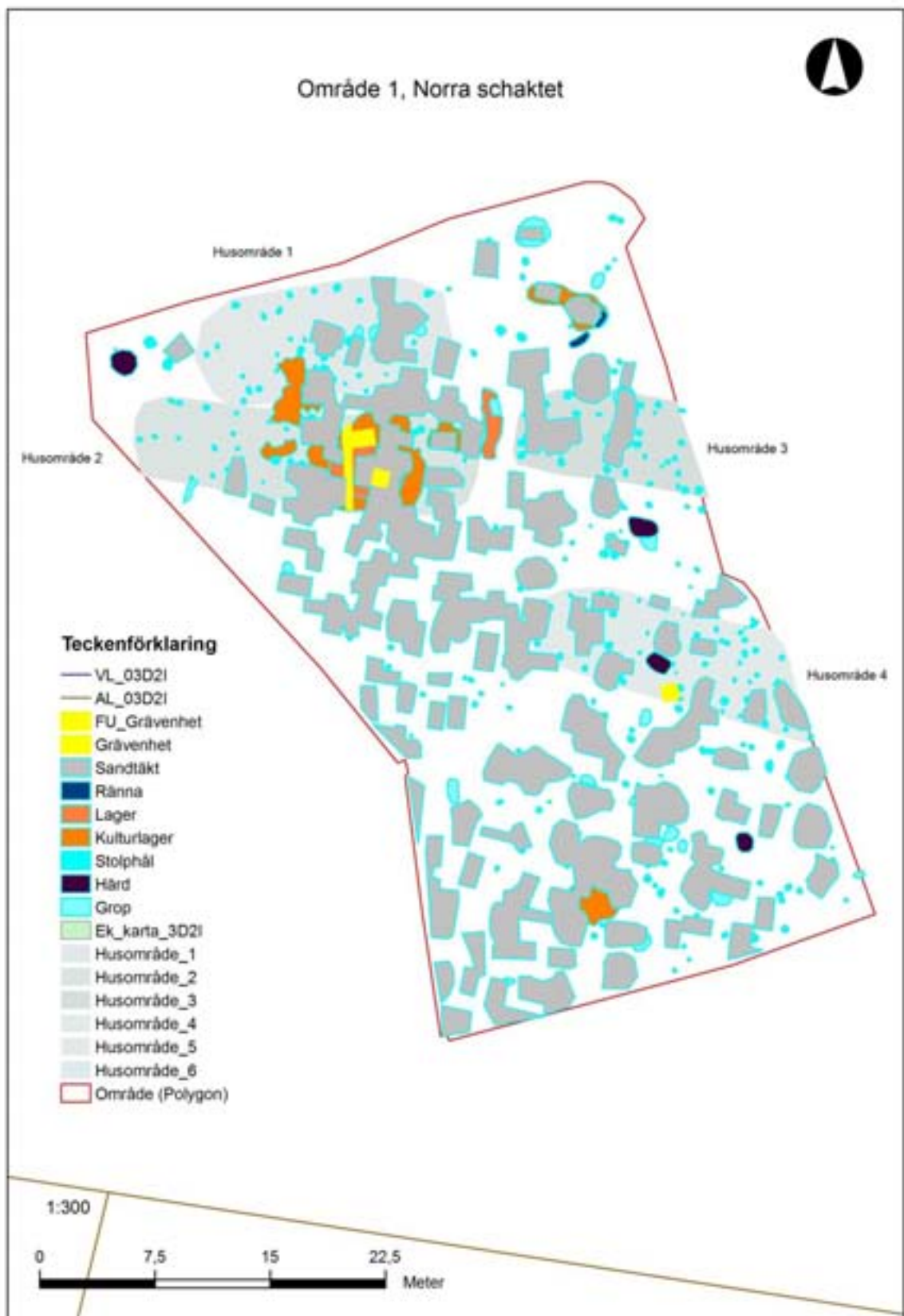
Administrativa uppgifter

Sydsvensk Arkeologi AB dnr:	100054
Länsstyrelsen i Skåne dnr:	431-8376-10
Datum för beslut:	2010-08-31
Projektnummer:	SA 100054
Län:	Skåne
Kommun:	Kristianstad
Socken:	Kristianstad
Fastighet:	Härlöv 50:53
Läge:	Ekonomiska kartan, blad 3D 2i
Koordinatsystem:	2,5 gon V
X koordinat:	6211716
Y koordinat:	1394430
Höjdsystem:	RT 90
M ö.h.	7-8
Fältarbetstid:	2010-11-15 - 2011-04-26
Antal arbetsdagar:	28
Antal arkeologtimmar:	211
Antal maskintimmar :	24
Exploateringsyta:	3300 m ²
Undersökt yta:	3151 m ²
Platschef:	Ylva Wickberg
Personal:	Johan Dahln, Anders Edring, Bertil Helgesson, Jan Kockum, Helene Lilja, Ylva Wickberg, Louise Andersson (praktikant), Kristine Jacobsen (praktikant).
Projektgrupp:	Bertil Helgesson, Per Sarnäs, Ylva Wickberg
Underkonsulter:	AkkaFrakt
Uppdragsgivare:	Kristianstad kommun
Tidigare undersökningar:	AU 1999-2000 (Lilja 2007), FU 2010 (Björk 2010).
Fynd:	Fyndnr 1-146 och LUHM 32092
Dokumentationsmaterial:	Intrasisprojekt SA100054, foton, ritningar, anteckningar. Förvaras i arkivet på Regionmuseet Kristianstad.
Kostnader:	371 600

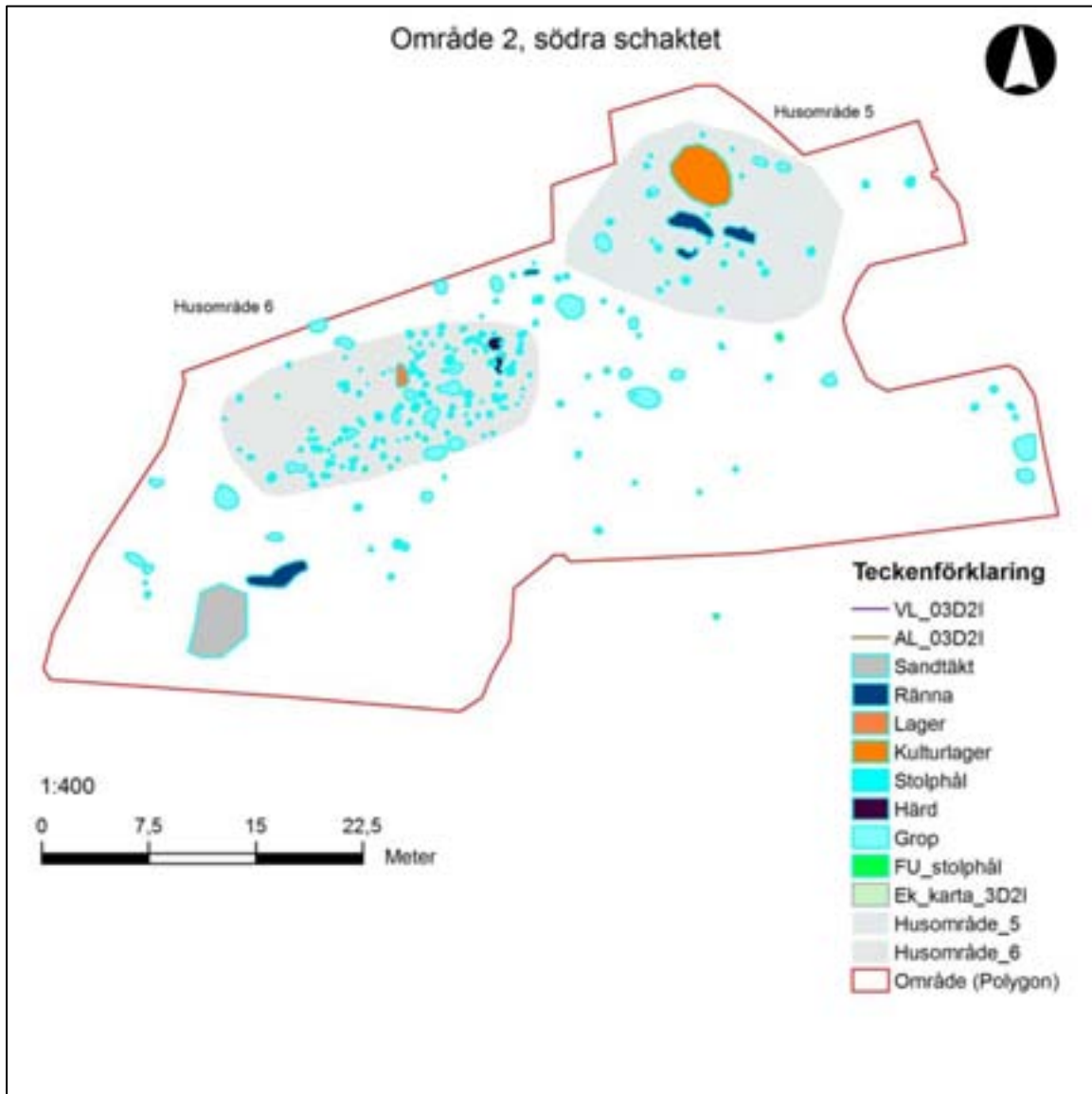
Bilagor

Bilaga 1, planer Plan 1

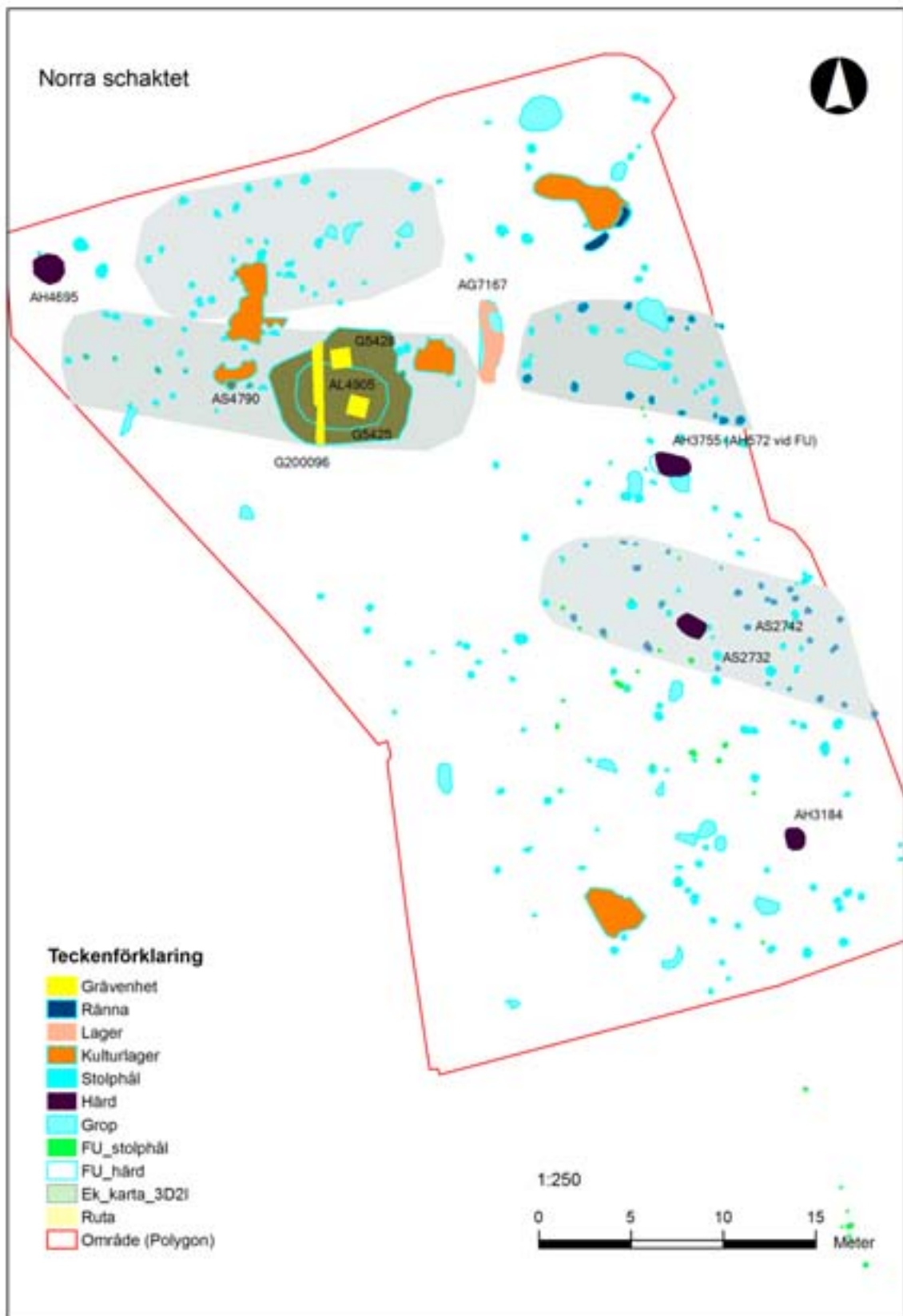

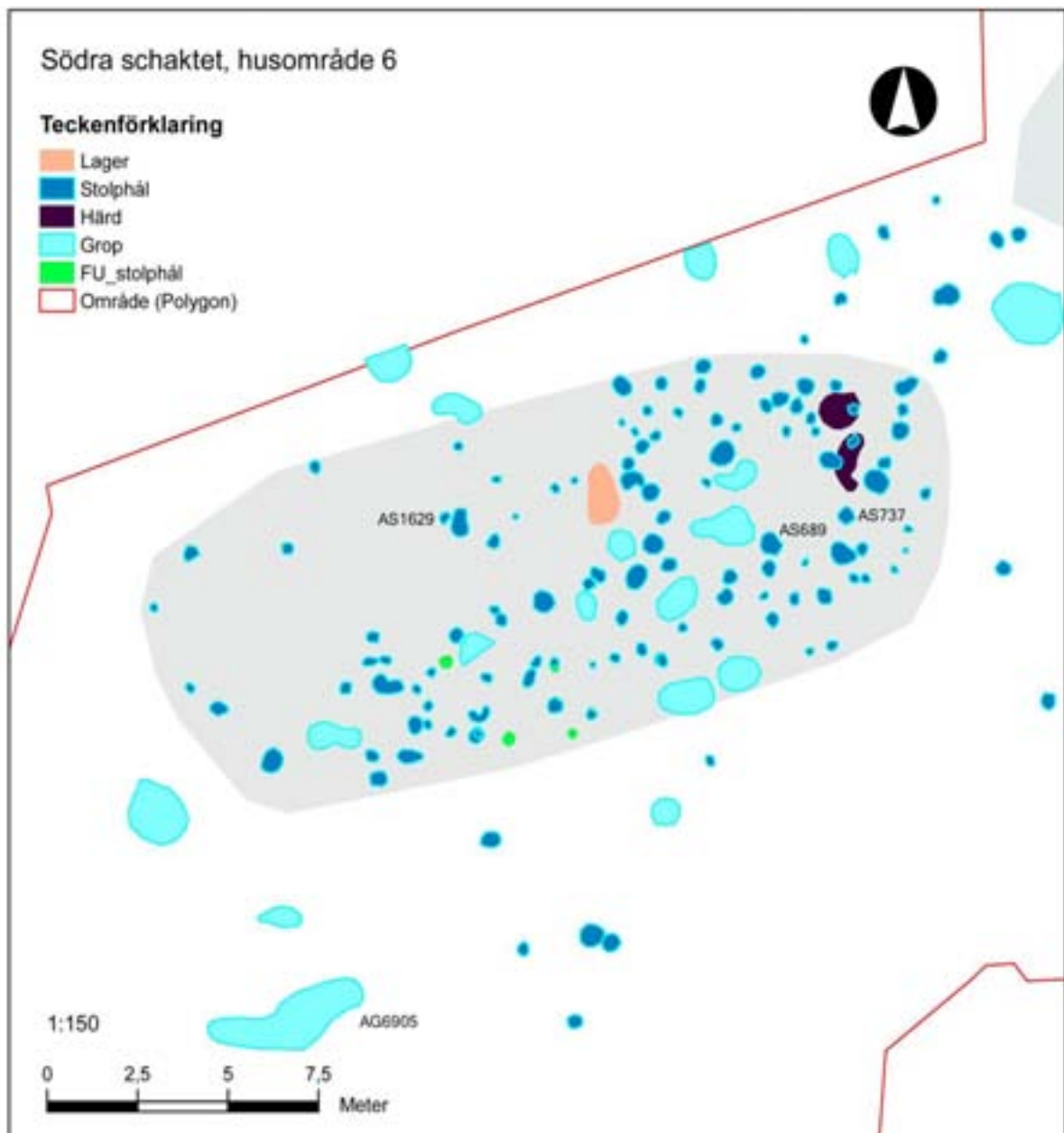
Plan 3

Plan 4, urval av anläggningar markerade

Plan 5, husområde 6 i Södra schaktet med urval av anläggningar markerade

Bilaga 2, foto

Foto anläggningar och vyer

Norra schaktet

Foto 1. Husområde 2. Det försänkta golvet, AL 4905, undersöks i grävnheter av L. Andersson och K. Jacobsen. I förgrunden G 5425.1

Foto 2. AL 4905, sektion N-S från V. Södra delen av sektionen.

Foto 3. N-S sektion fr NV.

Foto 4. AL4905 undersöks i Ö delen. Foto fr N.

Foto Södra schaktet

Foto 5. Husområde 6, södra schaktet. B. Helgesson undersöker takbärare AS 737. Foto fr NO.

Foto 6. AS 1629, möjlig väggstolpe i Husområde 6. Stolphålet mätte 0,28 x 0,84 m. Foto fr V.

Foto 7. Södra schaktet och Husområde 6 undersöks. Huslämningen daterad till sen SN 2/tidig per I. Foto fr NO.

Bilaga 3, tabeller

Tabell 1. Fyndlista keramik

Fyndnummer	Sakord	Vikt	Antal	Anmärkning	Del	Ytbehandling	Dekor
1		59	11				grop
2		2	1				
3		8	1				
4		6	2				
5		10	2		Mynning		Streck
6		11	1				
7		6	1			Glättning	
8		5	2			Glättning	
9		36	3		Botten	Glättning	
10		5	1				
11		118	40	Minst 3 kärl	Mynning	Glättning	plastisk list, stämpel
13		33	8	Minst 2 kärl			
14		4	1				
15	Hängkärl	35	2		Hänkel		
16		334	80	Flera kärl	Mynning	Glättning	stämpl, intryck
18		18	2			Glättning	Kamstämpel
20		1	1				
21		19	5		Botten		
22		16	2			Glättning	
23		42	4	Tre kärl	Botten	Glättning	
24		25	7			Glättning	
25		2	1				
26		15	2			Glättning	
27		8	2				
28		101	32		Mynning		gropig ojämn yta
29		20	8			Glättning	
30		1	1				
31		46	10	Ytfynd V	Mynning		Vågrät list nedan myn
32		86	17	Ytfynd Ö del	Mynning	Glättning	
34		18	5	S-halvan	Mynning	Glättning	Pinnintryck mynning
35		190	41	N-halvan	Botten	Glättning	
36		131	17	Vågrät list	Mynning	Glättning	Kamnerad, vågrät list
37		15	4				
38		6	2	Två kärl		Glättning	
39		29	7	Flera kärl			
40	Kritpipa	2	1		Skaft		
41	Trebensgryta	40	1		Ben		
42		26	2	Ytfynd		Glättning	
43		14	3	Minst två kärl			
44	Kritpipa	3	2		Mynning		
45	Fat	13	2				
46		114	42		Mynning	Glättning	
47		9	1				Drejfåror
48		7	1				
49		12	1			Glättning	
50		7	2			Glättning	linje
51		5	2				Glasyr, drejade linjer
52		4	1				
53	Kritpipa	4	1		Skaft		
54		32	6	Nötta		Glättning	
55	Fat	12	2				
56		8	2				
57		14	3			Glättning	
58		3	1	ä svartgods			Vågräta linjer
59		19	2	Fint glättad, grov magring		Glättning	
60		55	13	Schakrningsfynd		Glättning	
61		30	3		Botten	Glättning	

Tabell 2. Fyndlista övriga material

Fyndnummer	Material	Sakord	Vikt	Antal	Fragmenteringsgrad	Anmärkning
12	Bränd lera		6	1		
17	Bränd lera		2	1		
19	Bränd lera		5	1		
33	Bränd lera		3	1		
62	Flinta	Avslag/avfall	16	5		1 Syds kand
63	Flinta	Avslag/avfall	48	3		
64	Flinta	Avslag/avfall	28	4		
65	Flinta	Avslag/avfall	1	1		1 Syds kand
66	Flinta	Yxa	1	1		1 Syds kand
67	Flinta	Avslag/avfall	12	1		
68	Flinta	Pilspets	3	1	I	SN-ä br
69	Flinta	Avslag/avfall	30	3		1 Syds kand
70	Flinta	Avslag/avfall	27	4		2 Syds kand
71	Flinta	Avslag/avfall	5	1		
72	Flinta	Avslag/avfall	189	37		4 syds kand
73	Bergart	Bryne	5	1	F	Ev bearbetad till borrh
74	Flinta	Knacksten	148	1		
75	Flinta		1	1		syds kand
76	Flinta	Avslag/avfall	5	6		
77	Flinta	Avslag/avfall	181	33		2 syds kand
78	Flinta	Avslag	17	1		1 syds kand
79	Flinta	Spån	1	1	F	1syds kand
80	Flinta	Avslag/avfall	4	2		1 syds kand
81	Flinta	Skrapa	28	1	D	patinerad
82	Flinta	Avslag	3	1		1 syds kand
83	Flinta	Avslag/avfall	6	1		
84	Flinta	Avslag/avfall	11	4		1 syds kand
85	Flinta	Avslag/avfall	248	42		7 syds kand
86	Flinta	Kniv	16	1		
87	Flinta	Avslag/avfall	14	1		1 syds kand
88	Flinta	Avslag/avfall	19	1		
89	Fossil	Fossil	5	1		
90	Flinta	Avslag/avfall	49	26		1 syds kand
91	Flinta	Avslag/avfall	1	1		
92	Flinta	Avslag/avfall	317	34		Ytfynd, 1 syds kand
93	Flinta	Spån	3	1	F	1 syds kand, ytfynd
94	Flinta	Avslag/avfall	72	6		S halvan, 1 syds kand
95	Flinta	Kärna	482	1		S halvan
96	Bergart	Knacksten	37	1	D	S halvan
97	Flinta	Skrapa	4	1		N halvan, 1syds kand
98	Flinta	Avslag/avfall	2	3		N halvan, 1 syds kand
99	Flinta	Knacksten	289	1		Ytfynd
100	Flinta	Spån	3	1	F	Patinerad
101	Flinta	Avslag/avfall	38	7		2 syds kand
102	Flinta	Avslag/avfall	33	4		1 syds kand, patinerad
103	Flinta	Avslag/avfall	205	27		4 syds kand
104	Flinta	Kärna	18	1		1 syds kand. Rest av redskap?
105	Flinta	Avslag/avfall	8	6		
106	Flinta	Avslag/avfall	1	1		1 syds kand
107	Flinta	Avslag/avfall	144	14		3 syds kand
108	Flinta	Avslag/avfall	18	10		2 syds kand
109	Flinta	Skrapa	149	1		Grovt slagen
110	Bergart	Malsten	414	1	D	
111	Flinta	Avslag	2	1		
112	Flinta	Avslag	12	3		1 syds kand
113	Flinta	Avslag/avfall	37	1		
114	Flinta	Avslag/avfall	6	1		
115	Flinta	Avslag/avfall	9	1		
116	Flinta	Knacksten	29	1		
117	Flinta	Avslag/avfall	145	60		Schaktfynd, 14 syds kand

Fyndnummer	Material	Sakord	Vikt	Antal	Fragmenteringsgrad	Anmärkning
118	Flinta	Avslag/avfall	66	17		Schaktfynd, 2 sydskand
119	Flinta	Käma	92	1		Schaktfynd
120	Flinta	Dolk	22	1	F	1 sydskand, SN
121	Ben		1	1		
122	Ben		11	35		
123	Ben		6	40		
124	Fossil		1	1		
125	Ben		17	8		bla kindtand
126	Ben		1	1		
127	Ben		158	68		
128	Ben		1	1		
129	Ben		2	1		
130	Flinta	Yxa	1	1	F	Sydskand
131	Flinta	Spån	1	2	F	
132	Ben	Avfall	56	45		
133	Ben		12	16		
134	Ben		11	17		
135	Ben		29	0		
136	Ben		2	1		
137	Ben		1	4		
138	Ben	Avfall	24	17		
139	Ben		10	14		
140	Ben	Föremål	37	2	F	Genomborrad, nått "egg"
141	Ben		2	3		Från L 3
142	Ben		1	4		
143	Ben		21	0		
144	Ben		3	2		Djurtand
145	Ben		9	13		
146	Ben		6	20		

Tabell 3. Anläggningar.

Id	Namn	Subklass	Undersökt	Undersökningsmetod	Undersökt andel	Arkeologiskt objekt (Context)
203		Stolphål			0	
213		Stolphål			0	
223		Stolphål			0	
231		Stolphål			0	
241		Grop	True	Skårslev	100	
253		Kulturlager			0	
283		Sandtäkt			0	
290		Sandtäkt			0	
302		Stolphål			0	
312		Grop			0	
324		Sandtäkt			0	
328		Stolphål			0	
336		Stolphål			0	
344		Utgår			0	
354		Stolphål			0	
363		Stolphål			0	
375		Stolphål			0	
385		Stolphål	True		50	
396		Stolphål			0	
406		Stolphål			0	
417		Stolphål			0	
426		Stolphål			0	
436		Härd	True	Skårslev	50	
448		Lager	True		50	
464		Utgår			0	
473		Stolphål			0	
482		Stolphål			0	
492		Stolphål			0	
501		Stolphål			0	
509		Stolphål	True		50	
518		Stolphål			0	
526		Stolphål			0	
535		Stolphål	True		50	
544		Stolphål			0	
553		Stolphål			0	
564		Stolphål	True		50	
576		Stolphål	True		50	
586		Stolphål			0	
595		Stolphål			0	
604		Stolphål			0	
615		Grop			0	
634		Grop			0	
657		Stolphål			0	
667		Stolphål			0	
679		Stolphål			0	
689		Stolphål	True		50	
700		Stolphål			0	
712		Härd	True	Skårslev	50	
737		Stolphål	True		50	
749		Stolphål			0	
758		Stolphål			0	
773		Stolphål			0	
785		Stolphål			0	
795		Stolphål			0	
807		Stolphål			0	
818		Stolphål			0	
831		Stolphål			0	
840		Grop			0	
850		Grop			0	
863		Grop	True	Skårslev	50	

Id	Namn	Subklass	Undersökt	Undersökningsmetod	Undersökt andel	Arkeologiskt objekt (Context)
880		Stolphål	True		50	
891		Stolphål			0	
901		Stolphål			0	
910		Stolphål			0	
920		Ränna			0	
937		Stolphål			0	
948		Stolphål			0	
958		Grop			0	
971		Stolphål			0	
980		Stolphål			0	
991		Stolphål			0	
1000		Stolphål			0	
1010		Grop			0	
1022		Stolphål			0	
1032		Ränna	True	Spade	25	
1061		Ränna	True	Spade	25	
1083		Stolphål			0	
1092		Stolphål			0	
1103		Ränna			0	
1127		Stolphål			0	
1136		Stolphål			0	
1145		Stolphål			0	
1155		Stolphål			0	
1161		Stolphål			0	
1170		Stolphål			0	
1180		Stolphål			0	
1189		Grop			0	
1203		Stolphål			0	
1217		Lager	True		10	
1229		Stolphål			0	
1238		Stolphål			0	
1247		Stolphål			0	
1255		Grop			0	
1268		Grop			0	
1281		Stolphål			0	
1291		Stolphål			0	
1301		Stolphål			0	
1310		Stolphål			0	
1318		Grop			0	
1328		Stolphål			0	
1336		Stolphål			0	
1351		Stolphål			0	
1359		Stolphål			0	
1369		Stolphål			0	
1378		Stolphål			0	
1387		Stolphål			0	
1395		Stolphål			0	
1402		Stolphål			0	
1410		Stolphål			0	
1419		Stolphål			0	
1430		Stolphål			0	
1439		Grop			0	
1447		Stolphål			0	
1464		Stolphål			0	
1475		Stolphål			0	
1484		Stolphål			0	
1492		Stolphål			0	
1502		Stolphål			0	
1511		Stolphål			0	
1517		Stolphål			0	

Id	Namn	Subklass	Undersökt	Undersökningsmetod	Undersökt andel	Arkeologiskt objekt (Context)
1525	Stolphål				0	
1534	Stolphål				0	
1544	Stolphål				0	
1554	Stolphål				0	
1569	Stolphål				0	
1578	Stolphål				0	
1587	Stolphål				0	
1595	Stolphål				0	
1603	Grop				0	
1621	Grop				0	
1629	Stolphål		True		50	
1639	Stolphål				0	
1653	Stolphål		True		50	0
1663	Stolphål				0	
1671	Stolphål				0	
1680	Stolphål				0	
1689	Stolphål				0	
1697	Stolphål				0	
1705	Stolphål				0	
1713	Stolphål				0	
1722	Stolphål				0	
1732	Stolphål				0	
1741	Stolphål				0	
1751	Stolphål				0	
1761	Stolphål				0	
1770	Stolphål				0	
1779	Stolphål				0	
1787	Stolphål				0	
1798	Stolphål				0	
1808	Stolphål				0	
1817	Stolphål				0	
1825	Stolphål		True		50	
1836	Stolphål				0	
1844	Stolphål				0	
1855	Grop				0	
1865	Grop				0	
1878	Stolphål				0	
1885	Stolphål				0	
1893	Stolphål				0	
1901	Stolphål				0	
1909	Stolphål				0	
1918	Stolphål		True		50	
1929	Stolphål				0	
1936	Utgår				0	
1943	Stolphål				0	
1952	Stolphål				0	
1959	Stolphål				0	
1967	Stolphål				0	
1975	Sandtäkt				0	
2500	Stolphål				0	
2510	Stolphål				0	
2520	Stolphål				0	
2529	Stolphål				0	
2536	Stolphål				0	
2544	Stolphål				0	
2556	Stolphål				0	
2571	Stolphål		True		50	
2582	Stolphål		True		50	4
2589	Stolphål		True		50	4
2599	Stolphål				0	

Id	Namn	Subklass	Undersökt	Undersökningsmetod	Undersökt andel	Arkeologiskt objekt (Context)
2606		Stolphål	True	Skärstev	50	
2618		Stolphål			0	
2625		Stolphål	True		50	
2637		Stolphål			0	
2642		Stolphål			0	
2648		Stolphål			0	
2655		Stolphål			0	
2661		Stolphål	True		50	4
2668		Stolphål	True		50	4
2678		Stolphål			0	
2686		Stolphål			0	
2694		Stolphål			0	
2700		Stolphål			0	
2708		Stolphål			0	
2716		Stolphål			0	
2725		Stolphål			0	
2732		Stolphål	True		50	
2742		Stolphål	True		50	4
2751		Stolphål			0	
2758		Stolphål			0	4
2766		Stolphål			0	4
2777		Stolphål	True		50	4
2787		Stolphål			0	
2798		Stolphål			0	
2806		Stolphål			0	4
2815		Stolphål			0	4
2825		Stolphål			0	
2832		Stolphål			0	
2841		Stolphål			0	
2852		Stolphål			0	
2864		Stolphål			0	4
2873		Stolphål			0	4
2882		Stolphål	True		50	4
2890		Utgår			0	
2900		Stolphål	True		50	4
2924		Stolphål			0	
2931		Stolphål	True		50	4
2939		Stolphål	True		50	
2951		Stolphål			0	4
2958		Stolphål			0	
2965		Stolphål			0	4
2973		Stolphål			0	4
2981		Hård	True	Skärstev	50	
2995		Stolphål			0	
3000		Stolphål			0	
3007		Stolphål			0	
3016		Stolphål			0	
3022		Stolphål			0	
3032		Stolphål			0	4
3040		Stolphål			0	4
3046		Stolphål			0	
3054		Stolphål			0	
3062		Stolphål			0	
3069		Stolphål			0	
3079		Stolphål			0	
3087		Stolphål			0	
3094		Stolphål			0	
3104		Stolphål			0	
3113		Stolphål			0	
3120		Stolphål			0	

Id	Namn	Subklass	Undersökt	Undersökningsmetod	Undersökt andel	Arkeologiskt objekt (Context)
3128		Grop			0	
3144		Stolphål			0	
3153		Stolphål			0	
3162		Stolphål			0	
3176		Stolphål			0	
3184		Härd	True	Skårslev	100	
3194		Stolphål			0	
3202		Stolphål	True		50	
3211		Stolphål			0	
3221		Grop			0	
3230		Grop			0	
3241		Stolphål			0	
3249		Lager	True	Skårslev	100	7167
3375		Stolphål			0	3
3382		Stolphål			0	3
3393		Stolphål			0	3
3402		Stolphål			0	
3411		Stolphål			0	
3421		Stolphål			0	
3431		Stolphål	True		50	
3443		Stolphål			0	3
3458		Stolphål			0	
3473		Stolphål			0	
3487		Stolphål			0	
3499		Stolphål	True		50	3
3510		Stolphål			0	3
3520		Stolphål			0	
3530		Stolphål			0	
3541		Stolphål			0	
3550		Stolphål			0	
3561		Stolphål	True		50	3
3575		Stolphål			0	3
3588		Stolphål			0	3
3598		Stolphål			0	
3608		Stolphål	True		50	
3618		Stolphål			0	
3627		Stolphål			0	
3634		Stolphål			0	
3645		Stolphål			0	3
3652		Stolphål			0	3
3658		Stolphål			0	
3668		Stolphål			0	
3681		Stolphål			0	
3688		Stolphål			0	3
3698		Stolphål			0	3
3712		Stolphål			0	
3726		Stolphål			0	
3732		Stolphål			0	
3744		Stolphål			0	
3755	AH 572 - FU	Härd	True		0	
3786		Grop			0	
3802		Grop			0	
4139		Utgår			0	
4146		Stolphål			0	
4154		Stolphål			0	
4165		Stolphål			0	
4171		Utgår			0	
4184		Stolphål			0	
4192		Stolphål			0	
4199		Stolphål			0	

Id	Namn	Subklass	Undersökt	Undersökningsmetod	Undersökt andel	Arkeologiskt objekt (Context)
	6930	Stolphål			0	
	6941	Stolphål			0	
	6950	Grop			0	
	6963	Grop			0	
	6978	Stolphål			0	
	6988	Stolphål			0	
	6996	Stolphål			0	
	7005	Stolphål			0	
	7014	Stolphål			0	
	7022	Grop			0	
	7033	Stolphål			0	
	7041	Stolphål	True		50	0
	7054	Stolphål			0	
	7062	Stolphål			0	
	7071	Stolphål			0	
	7081	Stolphål			0	
	7090	Stolphål			0	
	7101	Grop			0	
	7120	Stolphål			0	
	7128	Grop	True	Skärslev	10	2
	7148	Stolphål	True		50	200145
	7158	Stolphål	True		50	200145
	7167	Grop	True	Skärslev	100	0
	7189	Stolphål			0	
	200144	Hus 3	Stolphus	True	Skärslev	50
	200145	Hus 4	Stolphus	True	Skärslev	50
*						

Bilaga 4, ¹⁴C-analys

RADIOCARBON ANALYSIS REPORT

March 6, 2012

Ylva Wickberg
Sydsvensk Arkeologi Ltd
Box 134
SE-291 22 Kristianstad
Sweden

Dear Mrs. Wickberg

Enclosed please find the results of ¹⁴C Radiocarbon analyses and Stable Isotope Ratio ^{δ¹³C} analyses for the samples received by our laboratory on February 13, 2012.

UGAMS#	Sample ID	Material	δ ¹³ C,‰	¹⁴ C age, years BP	±
10871	200 004	seed	-23.8	3600	30
10872	200 005	seed	-24.2	2770	30
10873	200 006	seed	-24.1	3540	25
10874	200 139	seed	-24.9	3420	30
10875	200 141	nutshell	-24.3	3370	25
10876	200 142	seed	-23.6	3380	25
10877	200 143	nutshell	-24.7	3390	25
10878	449	seed	-23.6	1480	20
10879	1301	wood	-22.1	1760	25
10880	1617	seed	-25.9	1520	25
10881	2508	nutshell	-27.4	2370	25
10882	3259	wood	-25.2	2480	25
10883	4724	wood	-28.2	1500	25

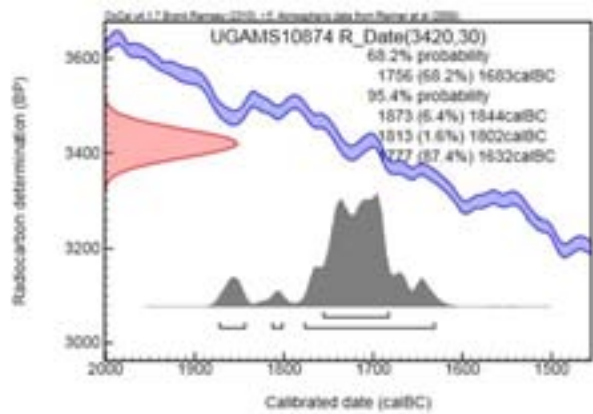
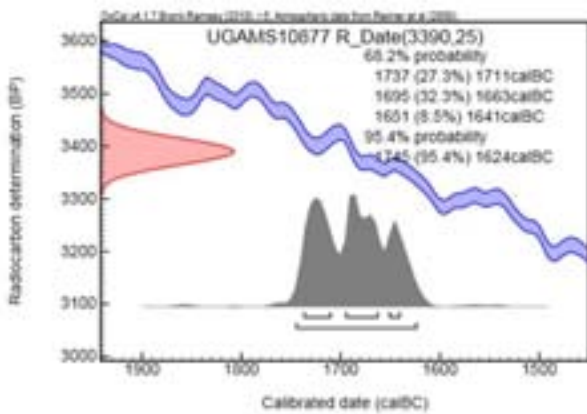
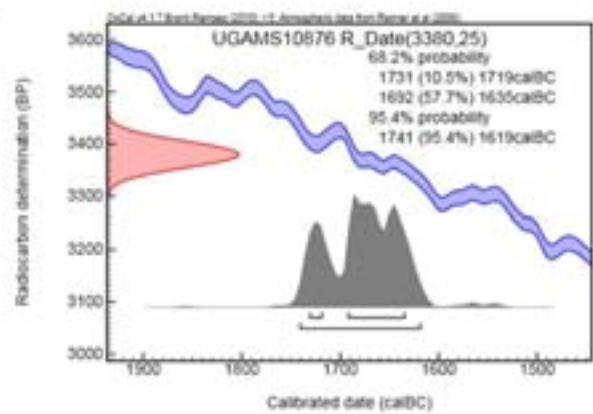
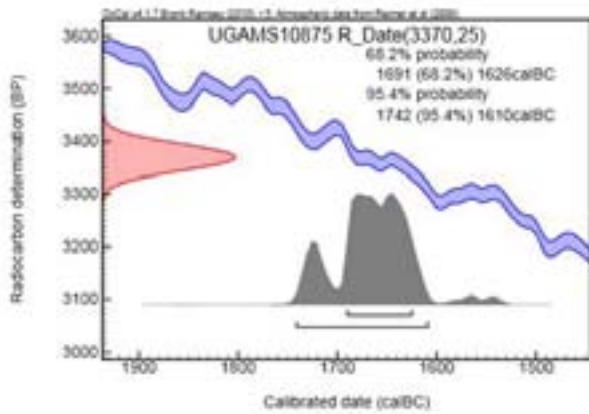
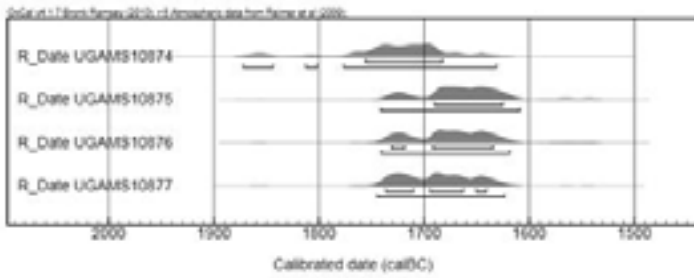
The plant sample was treated with 5% HCl at the temperature 80°C for 1 hour, then it was washed and with deionized water on the fiberglass filter and rinsed with diluted NaOH to remove possible contamination by humic acids. After that the sample was treated with diluted HCl again, washed with deionized water and dried at 60°C.

The sample specific activity was compared to the ratio measured from the Oxalic Acid I (NBS SRM 4990).

The quoted uncalibrated dates have been given in radiocarbon years before 1950 (years BP), using the ¹⁴C half-life of 5568 years. The error is quoted as one standard deviation and reflects both statistical and experimental errors. The date has been corrected for isotope fractionation.

Sincerely,

Dr. Alexander Cherkinsky

Bilaga 5, makrofossilanalys

Härlöv SA 100054

ARKEOBOTANISK RAPPORT

Stefan Gustafsson

Oden Kulturinformation

Inledning

På uppdrag av Sydsvensk Arkeologi AB har 9 prover analyserats på träkol och växtmakrofossil. Proverna kommer från Härlöv, projekt SA100054, Kristinastad, Skåne. Proverna har floterats av personal från Sydsvensk Arkeologi.

Resultat

De flesta prover innehöll väldigt lite förkolnat material både vad gäller växtrester och träkol (se artlista nedan). Från det tvåskeppiga huset (eller om det är fler än ett?) så finns obestämd säd och hasselnötsskal som är väl lämpade för datering. Materialet, även om det är litet antyder att man odlade säd och samlade in hasselnötter. Man kan också tolka huset som bostadshus.

I anläggning 4905 hittades en kärna av skalkorn vilket skulle kunna tyda på att man odlat skalkorn på platsen. Det går inte utesluta att kärnan är en kontaminering från äldre eller yngre aktiviteter inom undersökningsområdet.

Anl. nr	P.nr.	Makro	Antal	Kol	Lämplig att datera	Anm.
509	200135					
564	200136			Obest. Kol		Tveksamt om det räcker till datering
2732	200137			Obest. Kol		Tveksamt om det räcker till datering
7041	200138			Obest. Kol		Tveksamt om det räcker till datering
4905	200139	Skalkorn	1	Björk Vide Ek	Ja	
2742	200140			Ek Kåda	ja	
689	200141	Hasselnöt	1	Ek Obestämt kol	Ja	
737	200142	Obest. Säd	1	Obest. Kol	Ja	
4790	200143	Hasselnöt	3	Ek Björk	Ja ja	

Sydsvensk Arkeologi AB

Rapporter 2012

1. Fastigheten Kristianstad 4:4, Kristianstad stad, FU 2011, Christer Carlsson
2. Innerstaden 1:14 – Södergatan, fornlämning 20, Malmö stad, Malmö kommun, FU 2011, Ingrid Gustin
3. Skanörs kyrka och kyrkogård, Skanör med Falsterbo socken, Vellinge kommun, FU 2004 och 2005, Lars Salminen & Ingrid Gustin
4. Stallbyggnad vid Ugerups säteri, Köpinge socken, Kristianstad kommun, FU 2012, Christer Carlsson
5. Invändiga arbeten i Vä kyrka, Vä socken, Kristianstad kommun, FU 2012, Christer Carlsson
6. Husbyggnation inom fastigheten 61:113, Gualöv socken, Bromölla kommun, SU 2011, Christer Carlsson
7. Öllsjö 67:1, Skepparslöv socken, Kristianstad kommun, AU 2011, Ylva Wickberg
8. Skanör 40:12, Vellinge kn, FU 2011, Per Sarnäs
9. Provgropar inom Kristianstad 4.4, Kristianstad stad, Kristianstad kommun, FU 2011, Christer Carlsson
10. Vintrie Park – område C1. Fastighet Vintrie 20:1, Bunkeflo socken, Malmö kommun, FU 2011. Kristian Brink
11. Fastigheten Kristian IV, Rådhuset, Kristianstad stad, Kristianstad kommun, SU 2011, Christer Carlsson
12. VA-ledningar i Järnvägsgatan m.fl., Ängelholm, Ängelholms kommun, FU 2011, Jan Kockum
13. Sankt Gertrud 4, fornlämning 20, Malmö stad, Malmö kommun, FU 2012, Per Sarnäs
14. Kabeldragning vid Östra Centrum, Kristianstad stad, Kristianstad kommun, FU 2012, Christer Carlsson
15. Borgeby 16:8. Ny maskinhall 2011, Lomma kommun, FU&SU 2010-2011, Lars Salminen
16. Rördragning inom Kristianstad 93:1, Kristianstad stad, Kristianstad kommun, FU 2012, Christer Carlsson
17. Tygelsjö 76:1. Tygelsjö socken, Malmö kommun. FU 2011, Joakim Frejd
18. Kvarteret Minerva 24, Helsingborgs stad, Helsingborgs kommun. FU, schaktövervakning, 2012. Thomas Linderoth
19. Dösemarken – Limhamn 155:501, Malmö 126 & 129, Hyllie sn, Malmö Stad, Skåne, SU 2010. Åsa Berggren & Kristian Brink
20. Degeberga 26:3, Degeberga socken, Skåne, SU 2011. Tony Björk & Ylva Wickberg
21. Fjärrvärme i Vallgatan, Gamla Skeppsbron och Snidaregatan i Åhus, Åhus stad, Kristianstad kommun, FU 2012, Christer Carlsson
22. Husie 172:123, Husie socken, Malmö kommun. SU 2011. Joakim Frejd.
23. Stävie kyrkogård, Stävie socken, Kävlinge kommun. FU 2009. Therese Ohlsson.
24. Stjärnan 1, Malmö stad, Malmö kommun. FU 2011. Therese Ohlsson.
25. Uranienborg. S:t Ibb socken, Landskrona kommun. FU 2003. Therese Ohlsson.
26. Örja 1118, 11:1. Örja socken, Landskrona kommun. FU 2003. Lars Salminen och Therese Ohlsson.
27. Husvik. S:t Ibb socken, Landskrona kommun. FU 2003. Therese Ohlsson.
28. Yngsjö 295:2 m. fl. Åhus socken, Kristianstad kommun. AU 2012. Thomas Linderoth.
29. Limhamn 155:355 m.fl. Område 1, Bunkeflo 24:1, Hyllie socken, Malmö kommun. AU 2012. Kristian Brink.
30. Västra Klagstorp 56:1. Västra Klagstorps socken, Malmö kommun. FU 2012. Therese Ohlsson.
31. Byte av elanläggningar i Sövde kyrka. Arkeologisk förundersökning, schaktövervakning 2012. Fornlämning 65, Sövde socken, Sjöbo kommun. Thomas Linderoth.
32. Kv. Gamla staden 8:8, Mariakyrkan. Arkeologisk förundersökning, schaktningsövervakning 2012. Fornlämning RAÄ 42, Helsingborgs stad, Helsingborgs kommun. Thomas Linderoth.
33. Härlov 50-53, Kristianstad sn, Kristianstad kommun. SU 2010-2011. Ylva Wickberg

